

BALANS EN PERSPECTIEF

ACADEMISCH ERFGOED IN VLAANDEREN

Geert Vanpaemel

Isabel Rotthier

Trudi Noordermeer

Frank Scheelings

Nathalie Poot

Interuniversitair Platform
voor Academisch Erfgoed

AV

BALANS EN PERSPECTIEF

ACADEMISCH ERFGOED IN VLAANDEREN

Geert Vanpaemel

Isabel Rotthier

Trudi Noordermeer

Frank Scheelings

Nathalie Poot

**Interuniversitair Platform
voor Academisch Erfgoed**

INHOUDSOPGAVE

WOORD VOORAF: DE ONZICHTBARE SCHATKAMER	7
I. UNIVERSITEITEN ALS ERFGOEDBEHEERDERS	9
II. INTERUNIVERSITAIR OVERLEG	11
III. METHODOLOGIE	13
1. DEFINITIE	13
2. DOELSTELLINGEN EN METHODOLOGISCHE KEUZES	14
3. OPROEP TOT AANMELDING	14
4. BESCHRIJVING VAN COLLECTIES	15
5. REGISTRATIE	15
IV. RESULTATEN	17
1. 100 COLLECTIES – 1.000.000 OBJECTEN	17
2. FUNCTIE VAN DE COLLECTIES	19
3. MATERIEEL BEHEER	19
4. INVENTARISATIE EN REGISTRATIE	20
5. TOEGANKELIJKHEID EN ZICHTBAARHEID	20
6. PERSONEEL EN FINANCIËN	21
V. DREMPELS EN OBSTAKELS	23
EEN TRADITIONELE BENADERING VAN DE MAATSCHAPPELIJKE ROL VAN DE UNIVERSITEIT	23
GEBREK AAN TERMINOLOGIE	24
BEHEER OP INDIVIDUELE BASIS	24

DISCIPLINAIRE COLLECTIE OF COLLECTIEF ERFGOED?	24
ONAANGEPASTE BEHEERSINFRASTRUCTUUR	25
VI. SWOT-ANALYSE	27
STERKTES	27
ZWAKTES	28
KANSEN	29
BEDREIGINGEN	30
VII. NAAR EEN ERFGOEDBELEID	31
VISIE OP BELEID	31
INDELING VAN COLLECTIES	32
1. DE ACTIEVE COLLECTIES	33
2. DE ERFGOEDCOLLECTIES	35
3. DE ZWERFCOLLECTIES	36
DE CRUCIALE ROL VAN EEN CENTRAAL AANGESTUURD UNIVERSITAIR ERFGOEDBELEID	38
VIII. PERSPECTIEF	41
IX. AANBEVELINGEN	45
X. LITERATUUR	47
XI. OVERZICHT ACADEMISCHE COLLECTIES	49

WOORD VOORAF

DE ONZICHTBARE SCHATKAMER

Elke universiteit kent ze wel: de verhalen over afgedankte microscopen in de vuilniscontainers, de ondergelopen kelders waar kwetsbare collectiestukken onherroepelijk werden beschadigd, de verdwenen voorwerpen die achteraf op eBay werden teruggevonden, de eigenwijze beheerder die komaf wilde maken met nutteloze en ruimteopslopende collecties. Het zijn vaak *urban legends*, maar niet zonder grond van waarheid. Zowel vroeger als nu staan de (oude) wetenschappelijke en didactische collecties ter discussie.

Wat nu academisch erfgoed wordt genoemd, is lange tijd slechts beschouwd als afgedankt materiaal of oude rommel. Voor universiteiten was het behoud van collecties een dure aangelegenheid, die slechts kon verantwoord worden voor zover de collecties pasten in hun onderwijs- en onderzoeksopdracht. Vanaf de jaren 80 maakten erfgoedinstanties internationaal gewag van een heuse crisis van het academisch erfgoed. De modernisering van de universiteiten drukte zwaar op de mogelijkheden om erfgoed in stand te houden.

In 1996 trokken enkele Nederlandse universiteiten aan de alarmbel. Vandaag, na jaren van geconcentreerde acties en met structurele financiële steun van de overheid én de betrokken universiteiten, vormt het Nederlandse academisch erfgoed een kroonjuweel van het landelijke erfgoedbeheer. De lokale werking wordt centraal ondersteund, de collecties worden professioneel beheerd, onderzoekers ontdekken opnieuw de rijkdom van het verzamelde materiaal en het publiek vindt zijn weg naar de schatkamers van de universiteiten. Het Nederlandse model, gekenmerkt door centralisatie en interuniversitaire samenwerking, wordt internationaal als richtinggevend beschouwd.

Ook in Vlaanderen is een nieuw erfgoedbewustzijn ontstaan. Universiteiten beseffen steeds beter dat waardevol erfgoed kan bijdragen tot de uitstra-

ling van de universiteit en dat het bovendien een cruciaal element is van de identiteit van de instelling. Binnen het Vlaamse erfgoedbeleid is de aandacht gegroeid voor het wetenschappelijk en technisch erfgoed, waarin de universitaire collecties een belangrijke plaats innemen.

Deze doorlichting wil een aanzet zijn tot reflectie over de toekomst van het academisch erfgoed. Voor het eerst werd de toestand van het academisch erfgoed in Vlaanderen op een uniforme manier zowel kwantitatief als kwalitatief in kaart gebracht. Intensief overleg tussen de erfgoedverantwoordelijken van de deelnemende universiteiten leidde tot een coherente en pragmatische visie op het universitair erfgoedbeheer. De opstellers van het rapport hopen hiermee een aanzet te geven tot een verdere uitwerking van het erfgoedbeheer op universitair en op Vlaams niveau.

UNIVERSITEITEN ALS ERFGOEDBEHEERDERS

Universiteiten zijn bijzondere plaatsen. Als behoeders van kennis en als centra van innovatief onderzoek vormen zij in de samenleving een ankerpunt voor cultureel bewustzijn en maatschappelijke ontwikkeling. Vele belangrijke socioculturele evoluties vinden hun oorsprong in het universitaire milieu waar vernieuwing en traditie in voortdurende wisselwerking treden. Het patrimonium van de universiteit is een sprekende getuige van pogingen om vooruitgang te brengen in de maatschappij door voortdurende processen van kennisproductie en -verspreiding. De wetenschap heeft daardoor een belangrijke plaats in het collectief bewustzijn.

Dit patrimonium is geen onveranderlijk gegeven. De universiteit verhuist, vernieuwt, breidt uit, transformeert. De hedendaagse invulling van de universitaire basismissie, gedefinieerd als ‘onderwijs en onderzoek’, maakt de zorg voor het historisch patrimonium minder evident. Toch zijn de universiteiten zich vandaag ook bewust van de ruimere betekenis van de waardevolle collecties die onder hun beheer vallen. Omgaan met erfgoed wordt steeds meer beschouwd als een zoeken naar evenwicht tussen de hedendaagse noden, de historische betekenis en de culturele uitstraling van de universiteit. Het hiernavolgende rapport dat de noden en mogelijkheden van het academisch erfgoed doorlicht, is daarbij een noodzakelijke stap naar een volwaardig universitaire erfgoedbeleid.

Het erfgoedlandschap is verdeeld in roerend en onroerend erfgoed. Dit rapport gaat enkel over het roerend erfgoed, met name over de wetenschappelijke en didactische collecties die onder universitair beheer vallen. Op dit ogenblik zijn deze collecties minder bekend, niet in het oog springend en daardoor op korte termijn bedreigd in hun voortbestaan.

Het onderzoek dat aan de basis ligt van dit rapport heeft als doel gehad:

- 1) de universitaire collecties te identificeren en
- 2) informatie te verzamelen over de omvang en inhoud van deze collecties, hun inzet in onderwijs en onderzoek, hun historische en culturele betekenis, en de manier waarop ze beheerd worden.

Met de resultaten van het onderzoek was een sterkte-zwakke analyse mogelijk. Het geheel liet ons ook toe om perspectieven en aanbevelingen te formuleren voor de verdere uitwerking van het universitaire en Vlaamse beleid op het gebied van academisch erfgoed.

INTERUNIVERSITAIR OVERLEG

Dit doorlichtingsrapport werd gemaakt op initiatief van het Interuniversitair Platform voor Academisch Erfgoed. Dit platform werd in 2007 opgericht tussen de **Katholieke Universiteit Leuven, Universiteit Gent, Universiteit Antwerpen** en de **Vrije Universiteit Brussel**. De leden van het overlegplatform zijn Geert Vanpaemel (Commissie Academisch Erfgoed, KU Leuven), Isabel Rotthier (Universiteitsarchief UGent), Trudi Noordermeer (Universiteitsbibliotheek UAntwerpen) en Frank Scheelings (Universiteitsarchief VU Brussel).

Het overlegplatform heeft tot doel om:

- 1) de universiteitsbesturen te sensibiliseren voor een kwaliteitsvol beheer van hun academisch erfgoed
- 2) strategieën uit te werken om op lange termijn een globaal overzicht te krijgen van het academisch erfgoed en het beheer ervan te professionaliseren
- 3) gezamenlijk (d.w.z. op interuniversitaire basis) expertise op te doen, ervaringen uit te wisselen en methodologieën te ontwikkelen voor het academisch erfgoed in Vlaanderen.
- 4) in gezamenlijke actie het Vlaams academisch erfgoed bekend te maken

Als leidraad voor het overlegplatform werd het internationaal toonaangevende ‘Nederlandse model’ gekozen, waarbij het beheer en de ontsluiting van de academische collecties op een interuniversitaire basis worden georganiseerd. De Nederlandse Stichting Academisch Erfgoed heeft gezorgd voor een sterke herwaardering van de Nederlandse universitaire collecties en voor een verantwoord interuniversitair beleid van deze collecties. Het Vlaams overlegplatform wil een brug slaan tussen universitaire overheden, erfgoedbeheerders, museumverantwoordelijken, conservatie- en restauratie-experts, overheid en media.

Het doorlichtingsrapport werd gemaakt in de periode september 2011 - september 2012 als onderdeel van het ontwikkelingsgericht project «Balans en Perspectief. Verkenning en ontwikkeling van de erfgoedgemeenschap rond academisch erfgoed in Vlaanderen», gefinancierd door het agentschap Kunsten en Erfgoed van de Vlaamse Gemeenschap (CE11R1-OP14). Nathalie Poot leverde de gegevens aan en verzorgde een eerste formele rapportering. De eindredactie van het voorliggende syntheserapport werd door het overlegplatform uitgewerkt.

METHODOLOGIE

1. DEFINITIE

De meest ruime definitie van academisch erfgoed omvat alle **(im) materiële getuigenissen** van de evolutie van **wetenschappelijk onderzoek** en **onderwijs** aan universiteiten, academies en andere wetenschappelijke instellingen, hogescholen, enz. en de invloed ervan op de maatschappij.¹ Deze definitie behelst zowel het roerend als het onroerend erfgoed, de wetenschappelijke en didactische collecties, universitaire² archieven en universitair drukwerk, en alles wat met de cultuur en tradities van wetenschappelijke instellingen te maken heeft: van uitreiking van eredoctoraten tot relieken en liederen van het studentenleven.

In het kader van het project «Balans en perspectief» werd om pragmatische redenen het onderzoek naar het academisch erfgoed beperkt tot de materiële objecten en collecties die ontstaan of gevormd zijn door wetenschappelijk onderwijs of onderzoek, exclusief de collecties die door de universiteitsarchieven of -bibliotheken beheerd worden. Daarmee willen we vooral de focus leggen op die collecties waaraan weinig systematische aandacht wordt besteed, die weinig bekend zijn binnen de universitaire gemeenschap en die vaak blootgesteld zijn aan diefstal, beschadiging of willekeurige afstoting. Collecties die door de Universiteitsbibliotheken en de

¹ De definitie is geïnspireerd op die van de Stichting Academisch Erfgoed (SAE) in Nederland: <http://www.academischerfgoed.nl/wat-is-academisch-erfgoed/#more-1252> en op omschrijvingen in publicaties over Academisch Erfgoed: Steven W.G. de Clerck, 'Uniting Forces: the European network and national collaborative projects', *Managing University Museums*, Parijs, 2001, 87; Marta Lourenço, *Between two worlds. The distinct nature and contemporary significance of university museums and collections in Europe*, PhD, 2005, 13; Josje Calff, 'Voor onderwijs en onderzoek. Bijzondere documenten en documentaire verzamelingen van de Leidse Universiteitsbibliotheek', *Gewina*, 30 (2007), 127; Zenobia Rae Kozak, *Promoting the past, preserving the future: British university heritage collections and identity marketing*, PhD, 2007, 85-86.

² De termen 'universiteit' en 'universitair' verwijzen hier en elders in dit rapport ook naar hogescholen en wetenschappelijke instellingen, tenzij het expliciet gaat om de vier partners in het overlegplatform.

Universiteitsarchieven bewaard worden, werden niet in deze doorlichting meegenomen. Deze collecties worden immers beheerd.

2. DOELSTELLINGEN EN METHODOLOGISCHE KEUZES

Het doel van dit project was zicht krijgen op de collecties, ze vanonder het stof halen en ze registreren volgens een eenvormige beschrijving en registratie, waarop verdere analyses gebaseerd kunnen worden. De moeilijkheden lagen in de relatieve onbekendheid van de collecties, in de onduidelijke afbakening van wat een collectie precies inhield en in het ontbreken van een registratiemethodologie aangepast aan de specifieke noden van het academisch erfgoed.

Aan de eerste moeilijkheid kon verholpen worden door een oproep tot aanmelding te lanceren binnen de universitaire gemeenschap. Toch zijn zeker niet alle collecties hiermee in kaart gebracht. Misschien ontbreken juist die collecties, die niet of onvoldoende worden beheerd? Niettemin was de respons voldoende groot om een eerste zicht te krijgen op de toestand van de academische collecties.

Er is gekozen om het academisch erfgoed per collectie te registreren waardoor de objecten en collecties in de bredere onderwijs- en onderzoekscontext geplaatst kunnen worden. Precies deze context is verantwoordelijk voor het ontstaan, het behoud en beheer en de wijze waarop de collecties vandaag -in situ- worden aangetroffen.

Daarbij werd geopteerd om de benamingen van de collecties te gebruiken zoals ze gekend zijn binnen de universitaire gemeenschap. Dit maakt vergelijken tussen universiteiten moeilijk. Wat in de ene universiteit als een aparte collectie wordt beschouwd, kan in de andere universiteit onderdeel zijn van een groter geheel. Het blootleggen van de algemene problemen in behoud en beheer, valorisatie en ontsluiting is belangrijker dan vergelijken tussen de universiteiten.

3. OPROEP TOT AANMELDING

Aan de KU Leuven en de UGent werden in het verleden meerdere academische collecties beschreven.³ Omwille van het beperkte tijdsbestek werd de doorlichting niet herhaald aan de KU Leuven. Aan de UGent beperkte de doorlichting zich tot het beschrijven van de gekende museale collecties,

³ Voor de KU Leuven zijn de resultaten van deze doorlichting samengevat in het ongepubliceerde document *Doorlichtingsrapport. Academisch Erfgoed K.U. LEUVEN* (Commissie Academie Erfgoed, 2008). Voor de UGent werd de voorafgaande doorlichting uitgevoerd door Prof. D. Segers.

aangevuld met enkele collecties die spontaan werden aangemeld. Voor de UAntwerpen en de Vrije Universiteit Brussel was niet duidelijk of er collecties aanwezig waren en wie ze beheerde.

Om (bijkomende) collecties op het spoor te komen verscheen in januari en februari 2012 een artikel in de magazines van de UAntwerpen, UGent en de Vrije Universiteit Brussel met daarin een oproep om collecties aan te melden.⁴ Aan de Vrije Universiteit Brussel werd er bovendien begin maart een mailing uitgestuurd naar alle vakgroepen en onderzoeksgroepen.

4. BESCHRIJVING VAN COLLECTIES

Op basis van de overzichtslijst (Gent) en de reacties op de oproep (Antwerpen en Brussel) werden alle collecties bezocht, werden de collectiebeheerders persoonlijk geïnterviewd en werd er een fotodocumentatie aangelegd. In Leuven werden de collecties in 2008 bezocht en uitvoerig gedocumenteerd. De beheerders van deze verzamelingen werden niet opnieuw gecontacteerd.

Naast de universitaire collecties werden de verzamelingen van drie van de vier hogescholen van de Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen (AUHA) geïnventariseerd: Artesis Hogeschool, Karel de Grote-Hogeschool en de Hogere Zeevaartschool.⁵ De Universitaire Associatie Brussel werd gecontacteerd om deel te nemen aan het project. Wegens tijdsgebrek konden deze collecties niet mee worden opgenomen.

5. REGISTRATIE

Elke collectie werd beschreven volgens een uniforme registratiefiche gebaseerd op het Cometa⁶-model en de ISAD(G)-standaard.⁷ Het gestandaardiseerd beschrijven van collecties maakt het mogelijk om in een latere fase nieuwe collecties uniform toe te voegen aan het collectieoverzicht.

4 Hilde Pauwels, "Verborgene schatten aan de UGent?", *Magazine UGent*, januari (2012) 22-23, 'Academisch Erfgoed uitgelicht', *Inbox - Informatieblad voor het personeel van de Universiteit Antwerpen*, 8/5 (2012), 3; 'Zoektocht naar Academisch Erfgoed', *Akados - Redelijk eigenzinnig informatiemagazine*, Vrije Universiteit Brussel, 15/1 (februari - maart) (2012), 12-13.

5 De Plantijn Hogeschool liet weten geen verzamelingen te beheren.

6 Cometa is een model voor het maken van collectiebeschrijvingen, uitgewerkt door FARO, PACKED en de Vlaamse Erfgoedbibliotheek. Voor meer informatie zie <http://www.faronet.be/dossier/cometa>.

7 ISAD(G) is de "General International Standard Archival Description", in 1999 aangenomen door de International Council on Archives. Zie <http://www.icacds.org.uk/eng/standards.htm>. Een Nederlandse vertaling van de handleiding vindt men op <http://www.archiefbank.be/doc/ISAD.pdf>.

RESULTATEN

Het project levert op zes gebieden resultaten op. Deze inzichten betreffen :

- 1) het aantal en de omvang van de collecties
- 2) de functies van de collecties
- 3) het materieel beheer
- 4) de inventarisatie en registratie
- 5) de toegankelijkheid en zichtbaarheid
- 6) het personeel en de financiën die eraan besteed worden

De informatie per universiteit wordt in bijlage na dit rapport toegevoegd. Hieronder volgen de belangrijkste globale resultaten voor de vier betrokken universiteiten.

1. 100 COLLECTIES – 1.000.000 OBJECTEN

Er werden in het totaal honderd universitaire erfgoedcollecties en -musea geïdentificeerd en beschreven. Het aantal collecties per universiteit varieert momenteel van 18 tot 32. Dit is slechts een eerste indicatie van de omvang van het academisch erfgoed in Vlaanderen. Na het afsluiten van het project werden enkele nieuwe collecties geïdentificeerd. Er bestaan ongetwijfeld ook nog verborgen verzamelingen. Het aantal collecties is overigens geen aanwijzing voor de ‘rijkdom’ van een universiteit. De omschrijving van wat als één collectie wordt beschouwd is louter subjectief en zonder wijziging of correctie overgenomen van de lokale erfgoedbeheerders. Wel wijzen deze cijfers op de grote aanwezigheid van academisch erfgoed, verspreid over zowat alle faculteiten.

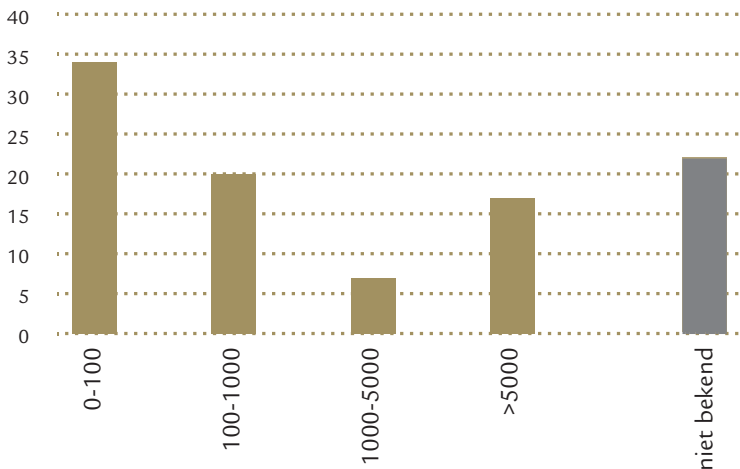
De omvang kan in vele gevallen slechts bij benadering worden vastgesteld. Van 22 collecties is geen informatie over de omvang bekend. Door extrapolatie kan het totale aantal objecten geschat worden op ca. 1.000.000.

Hierbij moet de kanttekening gemaakt worden dat de collecties onderlinge grote verschillen vertonen: van een handvol objecten over grote wetenschappelijke referentiecollecties met tienduizenden monsters, tot erfgoedcollecties beheerd door universitaire musea. De kleinste opgenomen collectie bevat 1 stuk (Auto-Elektronica), de grootste 410.000 (Plantentuin UGent). Een verdere poging om het aantal objecten op te lijsten is noodzakelijk om het beleid doelgericht verder te zetten.

Het geheel weerspiegelt de historiek van de Vlaamse wetenschappelijke ruimte. Het spreekt voor zich dat de UGent en de KULeuven verschillende omvangrijke verzamelingen hebben, waarvan de oorsprong nog vaak teruggaat tot de negentiende eeuw. De UAntwerpen en de VUBrussel hebben vaak minder omvangrijke verzamelingen. Thematisch kunnen die dan weer zeer van de andere verschillen.

De geïdentificeerde collecties zijn inhoudelijk erg uiteenlopend. Het gaat om wetenschappelijke en technologische verzamelingen (robotica, computers,...), natuurhistorische collecties (mineralen en gesteenten, herbaria,...), objecten uit de humane wetenschappen (etnografische verzamelingen, archeologische objecten, historische kaarten,...) en toestellen uit de geneeskunde en farmacie (Museum anatomie, Farmaceutisch Instituut,...).

Grafiek 1. Spreiding van de omvang van collecties (universiteiten)

2. FUNCTIE VAN DE COLLECTIES

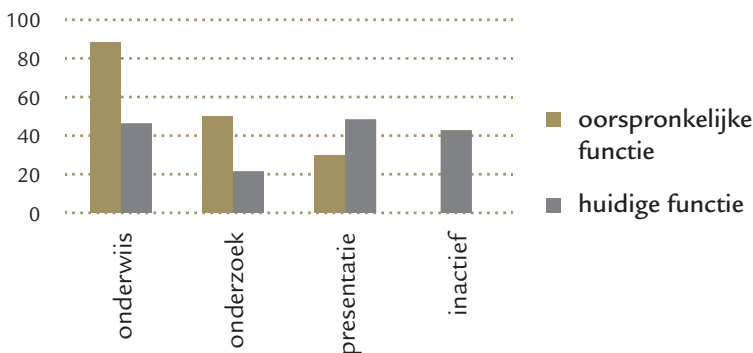
De collecties zijn hoofdzakelijk ontstaan uit onderwijs- en onderzoeksactiviteiten en worden daarvoor gebruikt. Deze functies overlappen elkaar meestal, aangezien universitair onderwijs nauw aansluit bij het onderzoek. Daarnaast worden sommige collecties ook ingezet in museale opstellingen. Dit is o.a. het geval met recent bijeengebrachte collecties, maar ook een aantal oudere collecties (archeologie, dierkunde,...) zijn van bij hun oprichting in een museale presentatie opgesteld. Wanneer geen van deze functies aanwezig is, wordt de collectie als inactief beschouwd.

Onderwijs wordt bij 88 collecties opgegeven als de oorspronkelijke functie, tegen 50 collecties voor onderzoek. Daarnaast wordt bij 30 collecties aangegeven dat ze oorspronkelijk een presentatiefunctie hadden.

Een vergelijking van de oorspronkelijke functie met de huidige leert dat er een verschuiving is opgetreden van onderwijs- en onderzoekscollecties naar presentatiecollecties en inactieve collecties. Niet minder dan 42 van de in deze doorlichting opgenomen collecties worden als inactief aangeduid. In een klein aantal gevallen werd aan inactieve collecties ook een beperkte presentatiefunctie toegekend.

3. MATERIEEL BEHEER

Grafiek 2. Functies collecties

De meerderheid van de collecties staat opgesteld in werkruimtes (studieruimtes, vergaderlokalen, practicumlokalen, gangen, kelders en zolders). De opstelling interfereert vaak met het gebruik van de werkruimtes voor andere doelen. In het algemeen is de infrastructuur ontoereikend: de bewaaromstandigheden zijn niet optimaal, de opslagcapaciteit is over-

schreden en het ontbreekt aan klimaatregeling, verduistering en brand- en diefstalbeveiliging.

Daarnaast beschikt elke universiteit over één of meerdere erfgoedcollecties (zie tabel), opgesteld in speciaal daarvoor ingerichte ‘museum’-ruimtes. Ook voor deze collecties ontbreekt vaak geschikte en voldoende opslagruimte. De ‘depots’ zijn vaak niet meer dan tijdelijke opslagruimtes zonder doel van langdurige bewaring. Soms is er sprake van binnensijpend water of ontbreekt een diefstalbeveiliging. De aard en omvang van de objecten maakt het vaak onmogelijk om ze onder te brengen in geschiktere ruimtes, die aan kwalitatieve vereisten voldoen, zoals bibliotheek- en archiefdepots.

Uit de bevraging blijkt dat er slechts zelden objecten worden gerestaureerd, meestal door gebrek aan middelen. Collectiestukken die nog gebruikt worden voor onderwijs of onderzoek worden bij slijtage vervangen. Naar aanleiding van publieksactiviteiten (tentoonstelling, college) is er aandacht voor restauratie, die vrijwel uitsluitend intern, door de beheerder zelf of door technische medewerkers wordt uitgevoerd.

4. INVENTARISATIE EN REGISTRATIE

Iets meer dan de helft van de collecties (54 op 100) is niet geïnventariseerd. De universiteiten beschikken niet over een centrale ‘museum’-catalogus met beeldbank. Wanneer er sprake is van een inventaris, gaat het om een papieren steekkaarteninventaris of om een document waarin de objecten worden opgelijst. Slechts in zeldzame gevallen wordt een kantoorautomatiseringssysteem (Access, Excel) of een wetenschappelijke databank (Adlib, Cumulus) gebruikt.

Er is de laatste tijd wel veel werk gemaakt van digitalisering en fotodocumentatie maar de gedigitaliseerde informatie is meestal (nog) niet publiek toegankelijk. Zowel in Leuven als in Gent zijn pilootprojecten opgezet om digitale informatie te integreren in een erfgoeddatabank (Erfgoedplus.be, MovE en Europeana). Het gaat vooralsnog slechts om enkele tientallen objecten.

5. TOEGANKELIJKHEID EN ZICHTBAARHEID

De meeste museaal opgestelde collecties beschikken over een website (eventueel ook Facebook-pagina) met informatie over de collecties, de objecten, de activiteiten en de bezoekersmodaliteiten. De andere collecties zijn moeilijk op te sporen. Slechts 12 collecties kunnen online worden geraadpleegd. De webpagina’s zijn amper terug te vinden binnen de alge-

mene portaalsites waardoor externe bezoekers amper relevante bezoekersinformatie kunnen vinden.

De website <http://www.academischerfgoed.be>, ontwikkeld door het Interuniversitair Platform kan als portaalsite voorlopig slechts weinig directe links voorzien naar interne universitaire sites.

Voor ongeveer twee derden van de verzamelingen geldt dat ze enkel te bezoeken zijn na afspraak met de beheerder. Collecties die in werkruimtes staan opgesteld (gangen, auditoria, enz.) zijn 'vrij' toegankelijk voor wie toegang heeft tot de universitaire gebouwen. Bij bepaalde evenementen (Erfgoeddag, Wetenschapsweek, opendeurdagen...) worden collecties ingezet als publiekstrekker.

6. PERSONEEL EN FINANCIËN

Er heerst vaak onduidelijkheid over wie verantwoordelijk is voor het beheer van de collecties. Gewoonlijk berust het dagelijks beheer bij individuele professoren of universitaire medewerkers, die dit werk doen naast hun andere taken, dikwijls zonder duidelijk statuut of mandaat. Daarnaast worden vrijwilligers ingezet, soms voor eenmalige tentoonstellingen, soms op een meer structurele manier. De rollen en de verantwoordelijkheden van universitaire beheerorganen (van onderzoeksgroepen tot centrale diensten) zijn niet duidelijk gedefinieerd. Lokale erfgoedbeheerders hebben vaak het gevoel er alleen voor te staan. De beschikbare financiële middelen zijn eerder beperkt tot onbestaande.

Een zeer klein aantal collecties heeft een eigen, relatief autonome beheersstructuur. Aan de KU Leuven geldt dat o.a. voor HistarUZ, een vrijwilligerscollectief dat een historische collectie heeft bijeengebracht op basis van schenkingen van professoren, emeriti, oud-studenten, UZ-Leuven-medewerkers en anderen.

Een uitzondering vormt de UGent. Aan de UGent worden 28 VTE aan personele middelen ingezet om de gekende erfgoedcollecties te beheren. Eind januari 2013 heeft het Bestuurscollege van de Universiteit Gent het interfacultaire samenwerkingsverband 'Gentse Universitaire Musea - GUM' goedgekeurd. Bedoeling van het samenwerkingsverband is om de werking van de verschillende (reeds bestaande) musea aan de Gentse universiteit beter op elkaar af te stemmen en om een gemeenschappelijke werking uit te bouwen op vlak van publieks- en collectiebeleid, inventarisering, bruikleen, tentoonstellingen...

DREMPELS EN OBSTAKELS

De bovenstaande resultaten houden verband met de missie en organisatie van de universiteiten zelf. In wat volgt willen we de obstakels identificeren die een (efficiënter) erfgoedbeheer in de weg staan.

EEN TRADITIONELE BENADERING VAN DE MAATSCHAPPELIJKE ROL VAN DE UNIVERSITEIT

De universiteiten worden gesubsidieerd voor hun corebusiness, zijnde onderwijs en onderzoek. Ze worden niet gesubsidieerd voor het in stand houden van hun wetenschappelijk erfgoed. Vanuit die visie wordt het ‘materiële patrimonium’ vooral functioneel ingezet. Wat niet meer kan worden gebruikt, wordt beschouwd als nutteloos en na verloop van tijd afgedankt. De reflex om voorwerpen als waardevol erfgoed te zien, ontbreekt nog vaak. Dit probleem komt ook voor bij collecties die nog actief gebruikt worden. Stukken die niet meer bruikbaar zijn voor onderwijs of onderzoek, worden vervangen door nieuwe exemplaren.

In het buitenland, bijvoorbeeld in de Angelsaksische wereld, worden de rollen van de universiteiten over het algemeen breder omschreven. Daar wordt van universiteiten ook expliciet verwacht dat ze cultuur promoten en dat ze informele leerprocessen stimuleren door activiteiten die buiten de vastgelegde programma’s vallen⁸, iets waar erfgoed zich gemakkelijk toe leent. Omdat een dergelijke visie in Vlaanderen ontbreekt, is een universiteitsbreed erfgoedbeleid iets vreemds. Het is voor de universiteitsbesturen zelfs onduidelijk of ze van hun voogdijminister (de Minister van Onderwijs) mogen inzetten op een erfgoedbeleid. In de universitaire context is denken over ‘wetenschappelijk erfgoed’ daardoor nieuw. Dat de

⁸ Helen Samuels, *Varsity Lettres. Documenting Modern Colleges and Universities*, Metuchen, New York, London, 1992, 22, 75-106 en 243-252. p. 22: ‘Promote Culture: explores the role of the institution as collector and disseminator of culture through the operation of museums, libraries and archives.’

universiteiten wetenschappelijk erfgoed belangrijk vinden, valt af te lezen aan het recentelijk aanstellen van verantwoordelijken en het oprichten van erfgoedcommissies.

GEBREK AAN TERMINOLOGIE

De term ‘erfgoed’ behoort nog niet tot de basisvocabularium van de universiteiten. De laatste jaren hebben de Vlaamse universiteiten stappen ondernomen om meer duidelijkheid te scheppen in hun erfgoedbeheer, maar dit is een traag vorderend proces. Het is bovendien nog weinig doorgedrongen, noch naar boven (bij de Ministers van Onderwijs of Wetenschapsbeleid), noch in de instellingen zelf bij de individuele erfgoedbeheerders.

BEHEER OP INDIVIDUELE BASIS

De wetenschappelijke en didactische collecties zijn ontstaan uit de persoonlijke inzet van hoogleraren of uit de specifieke behoeften van universitaire opleidingen. De expertise over deze collecties ligt grotendeels bij de betrokken hoogleraren, die ook bepalen welke stukken voor hun doeleinden belangrijk zijn. Wanneer hoogleraren op emeritaat gaan, blijven nogal wat collecties verweesd achter. Sommige opvolgers ontfermen zich over de collecties; andere worden eerder uit piëteit nog een tijdje bijgehouden. Het verdwijnen van de directe inhoudelijke expertise wordt meestal niet opgevangen door tijdige documentatie van de collecties.

Ook wanneer collecties binnen de oorspronkelijke context worden aangehouden, ondergaan ze regelmatig transformaties door de voortdurende evolutie in de omschrijving van wetenschappelijke disciplines of door veranderende onderwijspraktijken. In het beste geval betekent dit dat een collectie de sporen draagt van de opeenvolgende generaties wetenschappers die ermee gewerkt hebben; in het slechtste geval wordt de collectie afgevoerd om plaats te maken voor meer ‘moderne’ werkmiddelen.

DISCIPLINAIRE COLLECTIE OF COLLECTIEF ERFGOED?

De meeste wetenschappelijke en didactische collecties hebben een disciplinaire achtergrond en zijn ontstaan binnen een vakgebied. De appreciatie voor de collectie wordt beoordeeld vanuit de relevantie voor dat vakgebied. De middelen voor het beheer worden voornamelijk gezocht binnen de financiële en personele ruimte van die vakgroep/onderzoeksgroep. De huidige erfgoedbeheerders zien zichzelf dan ook eerder als beheerders van wetenschappelijke collecties en zijn gericht op interne valorisering voor studenten en wetenschappelijk personeel.

Een erfgoedvisie die vertrekt vanuit een breder universitair of publieksgericht kader ontbreekt. Externe valorisering is voor de beheerders een zware opgave, want het vergt extra bestafling (die ontbreekt), extra middelen (die niet voorzien zijn) en het belast hun beheerstaken (terwijl het beheer van de collectie voor velen slechts een bijzaak is). Voor hen is de omslag -van wetenschappelijke collectiebeheerder naar erfgoedbeheerder- niet evident in het universitaire milieu, waar erfgoed nog te weinig profiel heeft. Het is echter juist in de bredere context van universiteits- en cultuurgeschiedenis dat de erfgoedwaarde van de objecten/collecties ontstaat en tot zijn recht komt.

ONAANGEPASTE BEHEERSINFRASTRUCTUUR

Het academisch erfgoed valt buiten het werkveld van bibliotheken en archieven. De boeken uit de bibliotheken blijven hun wetenschapsondersteunende functie behouden, de archiefstukken ondersteunen de administratie en worden in hun statische fase bewijzen van wetenschapsbeoefening. Voor de wetenschappelijke en didactische collecties ontbreekt vaak aangepaste infrastructuur om objecten te bewaren of inhoudelijke expertise om deze te catalogeren. In deze omstandigheden is er geen continu ontwikkelingstraject voorzien om de levensloop van objecten en collecties op te volgen. Verschillende universiteiten hebben wel voorzien in de mogelijkheid om erfgoedobjecten over te dragen aan centrale beheerders, zij het met beperkte mogelijkheden qua infrastructuur en middelen. ‘Nieuwe’ objecten worden echter vaak binnengebracht zonder contextinformatie en in een slechte materiële staat. De overdracht gebeurt nogal eens onder tijdsdruk (bijvoorbeeld omdat er plots bouwwerken moeten uitgevoerd worden) en het behoud van het erfgoed hangt dan af van praktische toevalligheden (plaatsingsmogelijkheden, een aanspreekpunt,...). In dergelijke gevallen ontbreekt vaak een lijst of beschrijving van de afgeleverde objecten. De valorisatie van de collecties als academisch erfgoed kan dan ook maar gedeeltelijk of helemaal niet worden gerealiseerd. De geïsoleerde collecties blijven als niet meer dan ‘gruis’ in de goed geoliede universitaire structuren rondzwerven, waarbij het onderscheid tussen waardevol erfgoed en de immer aanwezige ‘rommel’ vervaagt.

SWOT-ANALYSE

STERKTES

- De wetenschappelijke collecties zijn **rijke collecties** die getuigen van de grote wetenschappelijke tradities in Vlaanderen (natuurhistorische collecties, wetenschappelijke en technologische verzamelingen en objecten uit de humane wetenschappen).
- Het academisch erfgoed is **visueel attractief**. Enkele collectiestukken worden regelmatig voor tentoonstellingen in bruikleen voor musea gegeven.
- Het erfgoed is **verankerd** in stabiele en grote instellingen.
- De collecties zijn gevestigd in een **stedelijke omgeving** met een toeristische waarde. Leuven, Gent, Antwerpen en Brussel hebben een grote aantrekkingskracht, omdat er in deze steden culturele instellingen gevestigd zijn die toeristen aanspreken.
- Het grote publiek heeft interesse. Meerdere doelgroepen voelen zich aangesproken door de aparte collecties (universitaire gemeenschap, alumni, media, scholen, breed publiek).
- Het academisch erfgoed is **verbonden met het onroerend erfgoed**. Universitaire collecties staan vaak in historische gebouwen. De geschiedenis van het materiaal uit laboratoria kan vaak niet losgekoppeld worden van de laboratoria zelf.

ZWAKTES

- Academisch erfgoed is **weinig bekend** en heeft een **onduidelijk profiel**. Niet alleen bij het brede publiek, maar ook binnen de universiteiten en hogescholen zelf is het niet altijd duidelijk wat er met academisch erfgoed wordt bedoeld.
- **Er ontbreekt een gecoördineerd beleid** (universiteit en Vlaamse overheid). Binnen de universiteiten vallen de collecties vaak buiten het kader van het zakelijk beheer.
- Ondanks de publieke interesse zijn de meeste collecties **ontoegankelijk voor buitenstaanders** en zijn ze amper terug te vinden in de wirwar aan campussen. De collecties hebben **weinig** (virtuele) **zichtbaarheid** en beschikken nauwelijks over een website. De presentatie van de objecten ter plaatse is weinig aantrekkelijk en zonder begeleiding van de curator of bezieler wordt geen contextinformatie aangeboden in de vorm van handleidingen.
- Er is **weinig contact met doelgroepen buiten de universiteit**. De meeste collecties spreken alleen onderzoekers en studenten aan. Er wordt weinig of niet naar buiten getreden met de collecties.
- Minder dan de helft van de collecties is geïnventariseerd. Het gaat vaak om een **verouderde inventaris** die niet (online) raadpleegbaar is.
- Bijna alle erfgoedcollecties worden **op vrijwillige basis beheerd**. Er is geen systematische aanpak. Sommige beheerders besteden meer aandacht aan hun collecties dan anderen waardoor er een grote verscheidenheid is in het behoud, beheer en de ontsluiting van de collecties.

KANSEN

- Er is een **groeïende interesse** voor erfgoed in de samenleving die ook zijn weg vindt naar de universiteiten. Naast de universiteiten tonen ook de hogescholen uit de associaties belangstelling voor de waardering en inventarisering van hun erfgoed.
- De zorg voor academische collecties treedt zowel binnen Europa als erbuiten meer op de voorgrond. In 2000 is het **Europese Netwerk rond Academisch Erfgoed, Universeum**, opgericht en in 2001 **UMAC (University Museums and Collections)**, een gespecialiseerd comité binnen de ICOM (International Council of Museums). De algemene doelstelling van deze organisaties is het bevorderen van het beheer, de conservatie, het onderzoek, de toegankelijkheid en de promotie van universiteitsmusea en -collecties.
- De Stichting Academisch Erfgoed (SAE), is een **internationale voorbeeld** die het succes van een academisch erfgoedbeleid illustreert.
- Universitaire collecties dragen bij tot de positieve uitstraling van de universiteit en kunnen een rol spelen in de **publieke representatie** van de universiteiten bij alumninetwerken, symposia, colloquia, opendeurdagen,...
- Er zijn meerdere kanalen om het publiek te bereiken: door middel van **wetenschapspopularisering** kan een brede participatie in academisch erfgoed gerealiseerd worden.
- Er zijn verschillende **lokale en nationale initiatieven** die de zichtbaarheid van de collecties kunnen bevorderen, nl. Erfgoeddag, Wetenschapsweek, Dag van de geschiedenis, herdenkingen en jubilea,...
- Ook de universiteitssteden kunnen de aanwezigheid van het academisch erfgoed inzetten om zich als **toeristische trekpleister** te profileren.
- De ontwikkeling van databanken en portaalsites (MovE, Erfgoedplus.be, Europeana, Archiefbank Vlaanderen,...) biedt mogelijkheden om academisch erfgoed **digitaal te ontsluiten**. Een gedeelte van de universitaire collecties is reeds ontsloten via Erfgoedplus, MovE en Europeana.
- **Universitaire bibliotheken en archieven** zijn geïnteresseerd in het wetenschappelijk erfgoedbeleid en bieden een mogelijkheid tot aansluiting bij het centrale beheer.

BEDREIGINGEN

- De zorg voor academisch erfgoed is **niet geïntegreerd in de kerntaken van een universiteit**: onderwijs, onderzoek en maatschappelijke dienstverlening.
- Een universiteitsbrede bewaarstrategie ontbreekt, waardoor irrationele vernietigingen en verwaarlozing van de collecties nog steeds mogelijk zijn. Bij pensioneringen en verhuisoperaties **gaat immers veel materiaal verloren**. Op de nieuwe locatie is er niet altijd ruimte beschikbaar om het erfgoed onder te brengen. Bovendien is er een **nijpend tekort aan depotruimte**.
- Academisch erfgoed neemt door een grotere inhoudelijke diversiteit **een bijzondere plaats** ten opzichte van industrieel, technisch en wetenschappelijk erfgoed. In de erfgoedsector is men zich niet altijd bewust van het speciale karakter en de context van dit erfgoed.
- **De aandacht voor topstukken of topcollecties** leidt tot verwaarlozing van brede collecties en objecten in hun context. De waarde van academisch erfgoed ligt net in de context waarin ze ontstaan is en de band met fysieke locaties (labo's, leslokalen).
- **De bevoegdheid voor het academisch erfgoed** is institutioneel verdeeld over de minister van Onderwijs, de minister van Cultuur en de minister van Wetenschapsbeleid. Bij een tekort aan interesse van één van deze ministers zullen de erfgoedhouders geneigd zijn zich naar hun corebusiness te richten, waardoor een Vlaams beleid in verband met academisch erfgoed dode letter blijft.

NAAR EEN ERFGOEDBELEID

VISIE OP BELEID

Objecten en collecties zijn voortdurend in beweging.⁹ Zij verhuizen, worden opgenomen in nieuwe collecties of weer afgevoerd, maken deel uit van het patrimonium van instituten of vakgroepen die zelf van naam veranderen of nieuwe onderzoeksterreinen betreden, en krijgen in de loop van dat proces nieuwe functies en betekenissen. Een microscoop die oorspronkelijk als state-of-the-art wordt aangekocht voor grensverleggend onderzoek, zal een generatie later worden ingezet als studiemicroscoop bij het onderwijs, en nog later als erfstuk een plaats krijgen in de vitrine of als oud ijzer op de schroot hoop belanden. Het is de taak van het erfgoedbeleid om dit bewegingsproces in kaart te brengen en actief te begeleiden, zodat waardevolle stukken niet verloren gaan.

Het opbouwen van een erfgoedcollectie impliceert een ingreep in de natuurlijke levensloop van objecten. Een gebruiksvoorwerp dat met de tijd in waarde vermindert, krijgt immers een erfgoedwaarde die juist met de tijd toeneemt. Dit proces van waardeomslag is niet eenmalig. In eerste instantie zal de disciplinaire omgeving van de collectie beslissen of een stuk wordt bewaard of afgevoerd. Dit is zeker het geval zolang de stukken/collecties nog actief worden ingezet in onderwijs en onderzoek, maar ook daarna worden objecten bijgehouden als ‘reserve’, opgeslagen in afwachting van definitieve verwijdering of tentoongesteld uit piëteit of nostalgie. Deze primaire bewaring is belangrijk omdat daarmee een eerste selectiestap is gezet die het object een nieuwe functie geeft. Toch zal in deze fase

⁹ Mark A. Meadow, “Relocation and revaluation in university collections, or, Rubbish Theory revisited Published,” in : Sally MacDonald, Nathalie Nyst, Cornelia Weber (eds.), *Putting University Collections to Work in Teaching and Research – Proceedings of the 9th Conference of the International Committee of ICOM for University Museums and Collections (UMAC), Berkeley, USA, 10th–13th September 2009*, 3-10.

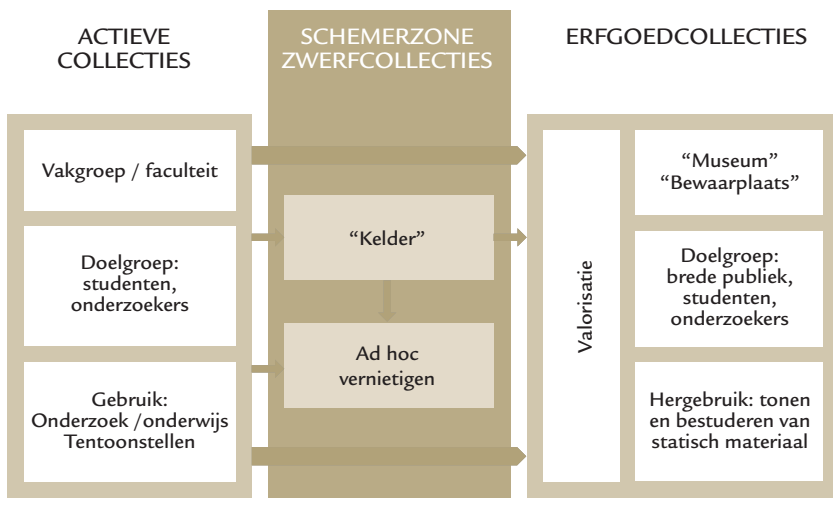
de functie van het object vaak als een devaluatie worden beschouwd ten opzichte van de oorspronkelijke utilitaire functie.

Het is de rol van het erfgoedbeleid om na de primaire selectie de erfgoedwaarde van de objecten en van de collecties te expliciteren en de context te voorzien waarin de nieuwe functie kan gestabiliseerd worden. Dit veronderstelt een ingreep vanwege erfgoedverantwoordelijken en experts die in de context van de lokale universiteit, of breder in het Vlaamse erfgoedlandschap de plaats van de objecten en collecties kunnen bepalen. Door deze interventie kunnen de objecten en collecties effectief als erfgoed worden opgenomen in de beheerstructuren en het organigram van de universiteit of van andere, geschikte organisaties.

INDELING VAN COLLECTIES

Deze visie op erfgoedbeleid kan vertaald worden in een opdeling van de academische collecties in verschillende categorieën. We onderscheiden drie categorieën die gesitueerd worden in het proces van functieverhuizing. In de eerste categorie, **'actieve collecties'**, plaatsen we de collecties die nog actief gebruikt worden in onderwijs en/of onderzoek. In bepaalde gevallen hebben deze collecties ook een publieksfunctie. De tweede categorie betreft de **'erfgoedcollecties'**, waarmee we die collecties bedoelen waaraan niet alleen een erkende erfgoedfunctie werd toegewezen, maar die ook in een stabiele beheeromgeving zijn ondergebracht. Ten slotte

Schema 1. Typologie en fasering

bevatten de ‘**zwerfcollecties**’ de collecties die niet meer actief in onderwijs en onderzoek worden ingezet, maar die ook geen andere, duidelijk afgeleide functie hebben gekregen.

Deze indeling wordt verduidelijkt aan de hand van schema 1. Aan de linkerzijde bevinden zich de actieve collecties. Dit zijn collecties die in de faculteiten en/of vakgroepen worden beheerd en die nauw aansluiten bij het onderzoek en onderwijs. De doelgroep bestaat hoofdzakelijk uit onderzoekers en studenten die de objecten gebruiken en externe onderzoekers die *ad hoc* een rondleiding krijgen. In sommige gevallen vindt de onderzoeksgroep het belangrijk dat de objecten ook getoond worden aan het brede publiek en worden de objecten ingezet voor tentoonstellingen of bijzondere evenementen.

Aan de rechterzijde van het schema bevinden zich de erfgoedcollecties. Deze collecties bestaan uit objecten die niet langer ingezet worden in onderzoek en onderwijs en in een erfgoedomgeving zijn opgenomen. Ze worden als erfgoed getoond aan het brede publiek en hergebruikt in nieuwe erfgoed-gerelateerde onderzoeks- en onderwijscontexten.

De overgang van actieve collecties naar erfgoedcollecties is problematisch. In deze fase bevinden zich de zwerfcollecties. Het zijn collecties die verdwijnen uit het actieve werkveld omdat ze niet meer gebruikt worden in het actuele onderzoek en onderwijs. Het zijn op de eerste plaats de zwerfcollecties die als bedreigd kunnen worden bestempeld. Deze collecties zijn bedreigd wanneer onderzoeksgroepen verhuizen, geconfronteerd worden met plaatsgebrek, bij de afschaffing van een opleiding of bij het emeritaat van de bezieler. De waarde van de collectiestukken wordt onderschat omdat de vakkennis over de stukken is weggevallen.

1. DE ACTIEVE COLLECTIES

Deze collecties worden nog actief gebruikt in onderwijs en/of onderzoek. De collecties zijn dynamisch van aard: versleten stukken worden systematisch vervangen door nieuwe exemplaren. De omschrijving van de collectie en het beheer ervan zijn sterk gebonden aan de disciplinaire context. De erfgoedfunctie wordt niet of nauwelijks erkend. Dit maakt deze collecties kwetsbaar voor wijzigingen in de disciplinaire omschrijvingen.

Acht collecties worden ook opengesteld voor publiek en hebben daardoor een gedeeltelijke erfgoedbetekenis verworven. Hierbij valt wel op te merken dat de museale functie ondergeschikt is aan de doelstellingen en opvattingen van de disciplinaire omgeving. De collecties dienen als publieke uithangborden van de waarden die in de disciplinaire omgeving worden gehanteerd. Precies in een tijdperk dat de negentiende-eeuwse discipline-omschrijvingen vervagen ten voordele van beroepsgeoriënteerde afstu-

deerprofielen, is het niet ondenkbaar dat de disciplinegebonden musea het uithangbord worden van een door sommigen gekoesterd verleden, dat echter volgens anderen als een voorbijgestreefde ontwikkelingsfase moet worden losgelaten.

KU LEUVEN	UGENT
Anatomie	Mineralen en gesteenten (bodembeheer)
Bodemprofielen en bodemkaarten	Draad- en plaastermodellen
Entomologie	Wiskunde
Gesteenten	Micro-organismen
Mineralogie	Cartografie
Prehistorie	Museum Morfologie
Archeologie	Museum voor Dierkunde
Museum voor Dierkunde	Plantentuin
	Archeologische verzamelingen
UANTWERPEN - AUHA	VRIJE UNIVERSITEIT BRUSSEL
Diergeneeskunde	Museum Anatomie
Anatomie	Robotica
Dierkunde	Didactische collecties - Etterbeek
Mineralen en gesteenten	Didactische collecties geneeskunde – Jette
Preparaten biologie	
Kristalmodellen	
Gesteenten	
Gesteenten (Artesis Hogeschool)	
Topografische kaarten (Artesis Hogeschool)	

De objecten worden typisch bewaard in een werkruimte waar studenten er zelf mee aan de slag kunnen (onderwijslokaal, labo, bibliotheek of studieruimte) of in een depot waar de docent ze gaat halen ter voorbereiding van het college. Sommige collecties zijn (gedeeltelijk) geïnventariseerd en/of gedigitaliseerd voor didactische doeleinden. Doordat de collectiestukken nog actief worden gebruikt, worden de stukken bij slijtage eerder vervangen dan gerestaureerd. Van de publieksgerichte collecties worden de meeste (7 van 8) gepresenteerd in een ruimte die specifiek voor de collectie is ingericht. Ook zijn deze collecties vaak (6 op 8) op één of andere manier geïnventariseerd (6 op 8) en gedigitaliseerd (4 op 8). De objecten worden gerestaureerd of vervangen door de erfgoedbeheerder (4 van 8).

Doordat de collecties actief worden gebruikt, is er sprake van een effectief acquisitiebeleid (18 van 30). Er wordt gestreefd naar volledigheid om alle facetten van het domein te kunnen illustreren of te onderzoeken. Aangezien de objecten deel uitmaken van een onderwijs- en onderzoeksplan werd heel zelden (3 op 30) een afzonderlijk collectieplan opgesteld.

De actieve collecties stellen op korte termijn geen probleem. Toch is enige waakzaamheid geboden, aangezien de valorisatie van de collectie uitsluitend vanuit utilitair standpunt verloopt. Oudere stukken, die meest in aanmerking komen voor erfgoed, worden vaak het eerst vervangen. Ook worden elementen van de collectie die als verouderd of overbodig worden beschouwd (zoals meubilair, etiketten, verwervingsdocumenten, bijdragen van voorgangers, enz.) niet systematisch bewaard, maar integendeel vernietigd als onderdeel van het huidige beheer. Dit kan betekenen dat op het ogenblik dat de collectie niet meer kan worden ingezet voor onderwijs en onderzoek, het disparate geheel van objecten zonder documentatie en context slechts met moeite als erfgoed kan erkend worden. Het is aan te bevelen dat ook de actieve collecties worden aangemeld bij het academisch erfgoed en dat het huidige beheer op de hoogte is van het mogelijke erfgoedtraject van de collectie.

2. DE ERFGOEDCOLLECTIES

KU LEUVEN	UGENT
Kunstwetenschappen	Diergeneeskundig Verleden
Psychologie (Michotte)	Farmacie
Farmacie	Biomedische Bibliotheek
HistarUZ	Virtueel Museum Dierick
Natuurkunde	Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen
Bio-ingenieurswetenschappen	Museum voor de Geschiedenis van de Geneeskunde
Computermuseum	Etnografische Verzamelingen
Elektrotechniek	
Motorencollectie (Thermotechnisch Instituut)	
UANTWERPEN - AUHA	VRIJE UNIVERSITEIT BRUSSEL
Elektronenmicroscopen	Oude instrumenten uit de geneeskunde en farmacie
Museum voor de Geschiedenis van de Gezondheidszorg	Computermuseum
Natuurkunde	Psychologie en Pedagogie
Muizen- en rattenvallen	
Gezondheidszorg (Artesis Hogeschool)	
Gezondheidszorg (Karel de Grote-Hogeschool)	
Auto-elektronica (Karel de Grote-Hogeschool)	
(meet)instrumenten (Hogere Zeevaartschool)	

Enmaal de objecten of de collecties erkend zijn om hun erfgoedwaarde, kunnen we spreken van erfgoedcollecties. Soms worden deze collecties ondergebracht in een speciaal daarvoor ingerichte museumruimte, hoewel het ook mogelijk is dat de collecties in situ blijven in de primaire context

van onderwijs en onderzoek. De utilitaire functies zijn nu naar de achtergrond verdrongen. Het is uiteraard steeds mogelijk dat oude referentiecollecties opnieuw wetenschappelijke waarde kunnen verkrijgen door nieuwe onderzoeksvragen, maar het huidige beheer is gericht op de historische betekenis van de collectie en gericht op een publieke functie als getuige van het academisch leven, of als onderzoeksobject voor historici.

De beheerders van deze collecties hebben vaak zelf al de eerste stappen ondernomen om de stukken beter te conserveren en te ontsluiten. Dit gebeurt meestal op persoonlijk initiatief.

De objecten worden permanent tentoongesteld in een museale ruimte of werkruimte. Bijkomende collectiestukken, dubbels of tentoonstellingsmateriaal zijn ondergebracht in een opslagruimte. In een klein aantal gevallen worden collectiestukken gerestaureerd naar aanleiding van een tentoonstelling (4 van 27). De restauratie gebeurt door een vrijwillig medewerker of door de erfgoedbeheerder zelf.

Dat erfgoedcollecties naast studenten en onderzoekers ook een breder publiek aanspreken blijkt uit de manier waarop de verzamelingen zijn ontsloten. Meer dan de helft van de collecties is geïnventariseerd op papier, met een kantoorautomatiseringssysteem (Excel of Access) of in een gespecialiseerde databank (15 van 27). De erfgoedbeheerders zijn daarnaast ook begonnen met het digitaliseren van de verzamelingen (10 van 27) en met de opbouw van een eigen website met informatie over de collectie en de objecten (7 van 27). Om bezoekers aan te trekken worden er tentoonstellingen en rondleidingen georganiseerd (7 van 27).

Aangezien deze verzamelingen hun primaire functie vervuld hebben, is er nood aan een collectieplan waarin de doelstellingen voor de verzamelingen worden geformuleerd (7 van 27 worden beheerd volgens een collectieplan).

3. DE ZWERFCOLLECTIES

Deze collecties hebben geen utilitaire functie meer, maar vallen nog steeds onder het beheer van de primaire disciplinaire omgeving. Ze hebben nog geen nieuwe bestemming gekregen en zijn passief aanwezig in de ruimte toegewezen aan de vakgroep. De waarde van de collectiestukken wordt onderschat doordat er vaak geen beheerder is aangesteld en omdat de vakkennis over de stukken is weggefallen.

De helft van deze collecties zijn ondergebracht in opslagruimtes en niet toegankelijk voor studenten, onderzoekers of het brede publiek (21 van 43). Doordat de objecten niet worden gepresenteerd dreigt het gevaar dat ze met opruimacties afgevoerd worden. De voorwerpen die wel worden tentoongesteld staan in een werkruimte of gang. Dit is vaak een tij-

delijke oplossing, omdat de stukken nergens anders kunnen worden ondergebracht.

De objecten worden niet of zeer beperkt ontsloten. Slechts enkele collecties zijn geïnventariseerd (10 van 43), gedigitaliseerd (3 van 43) en hebben een eigen website (3 van 43). Voor geen enkele collectie is een collectieplan opgesteld en worden er rondleidingen of tentoonstellingen georganiseerd. De meeste collecties zijn afgesloten, dat wil zeggen dat er niet meer aan acquisitie wordt gedaan (35 van 43).

KU LEUVEN	UGENT
Afgietsels architectuur (ASRO)	Collecties van het Instituut voor psycho-acoustica en elektronische muziek (IPEM)
Wiskunde	
Voormalig bijbelmuseum	
Pedagogie	
Oftalmologie	
Embryologie	
Pathologie - microscopen	
Paleontologie	
Wetenschappelijke meetinstrumenten (Verwimp)	
Herbarium en xylarium	
Sterrenkunde	
Landbouwmaquettes	
Plantkunde en microbiologie	
Chemische ingenieurswetenschappen	
Werktuigbouwkunde	
UANTWERPEN - AUHA	VRIJE UNIVERSITEIT BRUSSEL
Academische, wetenschappelijke en technologische instrumenten	Apparatuur uit het Interuniversitair Instituut voor Hoge Energieën
Media-apparatuur	Computers
Pathologische anatomie	Medische biochemie
Herbarium	Elektrotechniek en energietechniek
Historische kaarten	Historische kaarten
Onderwijsplaten biologie	Toestellen KINE
Topografische kaarten	Farmaceutisch Instituut
Leesapparaten voor microfilm en -fiches	Cellulaire en moleculaire Immunologie
Robotica (Karel de Grote-Hogeschool)	Labo fysica
(Meet)instrumenten uit de biochemie (Karel de Grote-Hogeschool)	NMR-magneet
Elektromechanica (Karel de Grote-Hogeschool)	Sterrenkunde

DE CRUCIALE ROL VAN EEN CENTRAAL AANGESTUURD UNIVERSITAIR ERFGOEDBELEID

Grafiek 3. Indeling collecties

In Grafiek 3 wordt een overzicht gegeven van het aantal collecties in elk van de drie gedefinieerde categorieën. Hieruit blijkt dat slechts één vierde van de in deze doorlichting opgenomen universitaire collecties een min of meer beschermd erfgoedstatuut genieten. Voor de andere collecties, die sterk afhankelijk zijn van de disciplinegebonden context waarin ze zijn ontstaan en al dan niet nog steeds worden gebruikt, lijkt de toekomst in erfgoedperspectief veel minder zeker. In het geschetste model van migratie van collecties en objecten, ligt het voor de hand dat een universiteitsbreed erfgoedbeleid een noodzakelijke (zij het niet voldoende) voorwaarde is om een gewaarborgd erfgoedtraject voor de collecties te voorzien.

Het uitwerken van een centraal erfgoedbeleid beoogt meerdere doelen. Ten eerste laat een centraal erfgoedbeleid toe aspecten als collectiebeheer, acquisitie- en waarderingsbeleid, behoud en beheer, inventarisatie en registratie, toegankelijkheid en het publiek op een professionele en verantwoorde manier aan te pakken.

Ten tweede bevordert een goed centraal erfgoedbeleid het gemeenschapsgevoel van de universitaire gemeenschap en het corporate image van de instelling. Wetenschappelijk erfgoed vestigt de aandacht op de oorsprong van de wetenschap, op vroeger bereikte resultaten, op wetenschappelijke normen, op gebruik van creativiteit en intellectueel vernuft, waardoor de erfgoedgemeenschap permanent gesensibiliseerd raakt.

Ten derde wordt de lokale erfgoedbeheerder binnen de universiteit ondersteund, wordt zijn functie erkend en als volwaardig beschouwd. Een centraal erfgoedbeleid zorgt voor een erfgoedbeleid waaraan een realistische erfgoedwerking gekoppeld kan worden. De erfgoedbeheerder kan het tijd-

perk van de improvisatie en het aanhoudende kunst en vliegwerk achter zich laten en kan vanuit een breder erfgoednetwerk handelen.

Ten vierde kan een centraal erfgoedbeleid door bewuste schaalvergroting nieuwe wegen aangeven voor het behoud en het beheer van de collecties. Expertisevergroting, strategische netwerking rond de collecties, crowd-sourcing en crowd-funding overstijgen de mogelijkheden van de lokale erfgoedbeheerder binnen de universiteit. Dit vergt nieuwe beheerstechnieken, uitgestippeld door een team van specialisten met zowel financiële, communicatieve, HR- en inhoudelijke kennis.

Hierbij dient te worden opgemerkt dat een succesvol erfgoedbeleid enkel kan slagen door het in stand houden van een erfgoedbewustzijn op alle niveaus van de universiteit. Structuren op verschillende niveaus moeten het erfgoedbeleid adequaat kunnen ondersteunen.

PERSPECTIEF

Welke rol kan het wetenschappelijk erfgoed in de toekomst voor de Vlaanderen spelen?

Zowel voor de universiteiten als voor Vlaanderen als voor het brede publiek getuigt het wetenschappelijk erfgoed van maatschappelijk engagement, van moderniteit, van constant streven naar vooruitgang, van grensverlegging, van creativiteit en intellectueel vernuft. Daardoor **versterkt een grotere zichtbaarheid ervan het Vlaams collectief geheugen op een zeer positieve manier.**

Zowel lokaal, landelijk als internationaal zijn er allerlei **valoriseringsinitiatieven** met wetenschappelijk erfgoed mogelijk. **Doelgroepen** zijn :

- **Jongeren**: wetenschapspopularisering is nodig om meer jeugd te sensibiliseren voor wetenschap, om het Vlaams intellectueel potentieel te optimaliseren. Ontdekken spreekt jongeren aan. Wetenschappelijk erfgoed, middel om ontdekkingen te doen, is hiervoor zeer geschikt. Daardoor leent wetenschappelijk erfgoed zich als geen ander voor initiatieven rond **erfgoededucatie**.
- **Migranten**: voor mensen uit andere culturen is ons wetenschappelijk erfgoed getuige van extreem rationeel denken. Veel stukken vertellen ook iets over Noord-Zuidverhoudingen. Het erfgoed helpt migranten de westerse en Vlaamse cultuur en mentaliteit verder te contextualiseren, het historisch proces te kaderen en hun huidige positie beter in te schatten. Wetenschappelijk erfgoed kan daardoor een rol spelen in het **integratieproces**.
- **Bejaarden**: voor veel mensen bevatten de wetenschappelijke objecten referenties naar voorwerpen waarmee ze zelf gewerkt hebben of die ze zelf gebruikt hebben. Daardoor brengt het wetenschappelijk erfgoed oude referentiekaders in **herinnering**.

- De wetenschap evolueerde, maar veel oudere mensen kennen nog technieken die nu al verloren gegaan zijn. Wetenschappelijke objecten zitten vol van die technieken. Oudere mensen (en niet alleen gepensioneerde wetenschappers) kunnen daardoor een bijdrage leveren tot de **expertise** rond wetenschappelijk erfgoed. Enerzijds is dit een vorm van crowdsourcing, anderzijds brengt het erfgoed nieuwe zingeving met zich mee.
- **Internationale wetenschappers**: de rijkdom van ons erfgoed is in het buitenland onvoldoende gekend. Vlaamse collecties van wetenschappelijk erfgoed zijn daardoor uitstekende ambassadeurs om Vlaamse wetenschappelijke competenties te promoten. Op deze manier kan Vlaanderen zijn plaats opeisen in een Europees cultureel-wetenschappelijk kader, bijvoorbeeld door het wetenschappelijk erfgoed te promoten via Europeana, maar al evenzeer door het zichtbaar te maken via wetenschapswebsites.
- **Erfgoedhouders**: Door de vaak hoge techniciteit van het erfgoed van de wetenschappelijke instellingen bouwen zij in de toekomst extra expertise op. Deze expertise versterkt het steunpunt ETWIE, maar is ook dienstbaar voor andere erfgoedhouders en dus voor de erfgoedsector in het algemeen.

Het wetenschappelijk erfgoed kan nog verschillende andere doelgroepen aanspreken. We denken aan **kunstenaars**, die er inspiratie in kunnen vinden, **maatschappelijk geëngageerde groepen** zoals ecologen, die er een stuk van hun geschiedenis in vinden, enz. De rijkdom van het wetenschappelijk erfgoed is wat dat betreft bijna **onbegrensd**.

Ten slotte is het perspectief van het wetenschappelijk erfgoed in Vlaanderen interuniversitair. Een student van de ene universiteit werd professor op een andere universiteit. Wetenschappers verhuisden van universiteit, maar namen hun onderzoek mee. Elke wetenschapper mocht zijn eigen onderzoek bepalen, en vaak is er over de instellingen heen samengewerkt met collega's die in hetzelfde veld actief waren. Dit verhaal is nooit benadrukt, maar het universitair erfgoed getuigt van interessante parallellen in een ruimere **gemeenschappelijke onderzoeksruimte**.

Vlaams wetenschappelijk erfgoed heeft **banden** met ander Vlaams erfgoed. De confrontatie van beide maakt het beeld van een periode vollediger en interessanter. Daarom is wetenschappelijk erfgoed een belangrijk **segment** van de Vlaamse erfgoedsector en geven acties met dit erfgoed een **nieuwe impuls** aan die sector.

Elke universiteit ontwikkelt zijn erfgoedpolitiek, volgens zijn inzichten. Het platform ziet zichzelf als intermediair en overkoepelend om een **geïntegreerd Vlaams wetenschappelijk erfgoedbeleid** te promoten, om dou-

blures te vermijden en om gepaste aandacht aan dit erfgoed te geven. Een effectief universiteitsbreed erfgoedbeleid is een onderdeel van een te verwezenlijken universiteitsbrede leefcultuur. Hierin wordt erfgoed beschouwd als een essentieel element van continuïteit en coherentie binnen de erfgoedgemeenschap, van communicatie en uitstraling naar de bredere omgeving van de universiteit. Maar er is meer. Wetenschappelijk erfgoed is tegelijk ook een Vlaams gemeenschappelijk goed, waardoor de universiteiten in Vlaanderen een bredere maatschappelijke socioculturele rol op zich kunnen nemen en zichzelf kunnen positioneren als **draggers van wetenschap en zorgers voor wetenschappelijke cultuur**.

AANBEVELINGEN

Uit de voorgaande doorlichting volgen een aantal aanbevelingen die ter overweging worden voorgelegd aan erfgoedbeheerders, universitaire beheerders en de Vlaamse Overheid. Ze zijn een middel om de hierboven geformuleerde perspectieven te realiseren.

- 1) Het academisch erfgoed moet op een duidelijke manier gedefinieerd worden binnen de universitaire structuren. Hier is een taak weggelegd voor een **universiteitsbreed erfgoedbeleid en -beheer**. De universiteiten moeten in hun patrimoniumbeheer ook ruimte voorzien voor de didactische en wetenschappelijke collecties.
- 2) Binnen de universiteiten is een **permanente sensibilisering** nodig (zowel op beleidsniveau als bij de onderzoeksgroepen en de individuele leden van de universitaire gemeenschap) om het voortdurende migratieproces van objecten en collecties aan de orde te stellen. Er dient een universiteitsspecifiek **opvolgingstraject** te worden uitgewerkt om erfgoedstukken en -collecties te waarderen, te registreren en te bewaren.
- 3) Binnen en buiten de universiteiten moet samenwerking worden gestimuleerd tussen de **verschillende vormen van expertise** over de collecties. Deze inhoudelijke expertise dient duurzaam bewaard te worden, eventueel in de vorm van een expertisedatabank.
- 4) De universiteiten kunnen de erfgoedfuncties van hun collecties ondersteunen door gerichte acties om **onderzoek over de collecties** aan te moedigen, en door de erfgoedwaarde en opportuniteiten van de collecties **door interne en externe experts** te laten vaststellen.
- 5) Het **beleidsmatig denken dient verruimd** te worden. De Vlaamse universiteiten hebben een belangrijke socioculturele rol te vervullen in Vlaanderen als dragers van wetenschappelijke waarden en zorgers voor wetenschappelijke cultuur.

- 6) Aan de ministers van Cultuur, Onderwijs en Wetenschapsontwikkeling wordt gevraagd om een **gemeenschappelijk standpunt** te ontwikkelen over de zorg voor wetenschappelijk erfgoed. Een dergelijk standpunt verankert het wetenschappelijk erfgoed in de erfgoedsector, maar bevordert ook de positie van het Vlaams wetenschappelijk en cultureel potentieel in het buitenland.
- 7) Aan de Vlaamse Overheid wordt gevraagd om het academisch erfgoed te erkennen als een belangrijk deel van de erfgoedsector, o.a. door de Vlaamse universiteiten, hogescholen en wetenschappelijke kennisinstellingen te erkennen als **collectiebeherende instellingen**. Er moet gezocht worden naar mogelijkheden om binnen de universitaire structuren **erfgoedcollecties structureel te ondersteunen**.
- 8) De Vlaamse Overheid kan het universitaire erfgoedbeleid steunen door **op gemeenschapsniveau structuren** op te zetten (overleg, databank, expertisecentrum) voor de uitwisseling van kennis, en ter bevordering van de participatie van Vlaamse erfgoedactoren op het internationale forum. De toetreding van de Vlaamse Overheid tot de Nederlandse Stichting Academisch Erfgoed zou de ontwikkeling van het beleid rond wetenschappelijk erfgoed in Vlaanderen in belangrijke mate kunnen versnellen.
- 9) Een goede samenwerking tussen de universiteiten en Vlaamse overheid dient de **zichtbaarheid** van het wetenschappelijk erfgoed voor een breder publiek te vergroten. Samenwerking tussen de universitaire erfgoedstructuren en de uitvoerende instellingen voor het erfgoedbeleid (FARO, de erfgoedcellen) is hiervoor aangewezen, zodat een efficiënt doelgroepenbeleid kan ontwikkeld worden en er wederzijdse nieuwe impulsen gegeven kunnen worden.

LITERATUUR

‘Academisch Erfgoed uitgelicht’, *Inbox - Informatieblad voor het personeel van de Universiteit Antwerpen*, 8/5 (2012): 3.

‘Academisch Erfgoed uitgelicht’, *SIWE-Nieuwsbrief*, 67 (2012): 58-60.

Brock, Marleen, *Verlengstukken van het bewustzijn. Psychologische onderzoeksaparatuur uit de collectie Michotte*, Leuven, 2010.

Calf, Josje, ‘Voor onderwijs en onderzoek. Bijzondere documenten en documentaire verzamelingen van de Leidse Universiteitsbibliotheek’, *Gewina*, 30 (2007): 127-137.

Callebaut, D.K. en H.A. Deelstra, *Wetenschappelijk en industrieel erfgoed: colloquium, 30 april 1985*, UIA, Universiteit Antwerpen, Antwerpen, 1985.

de Clercq, Steven W.G, ‘Uniting Forces: the European network and national collaborative projects’, *Managing University Museums*, Parijs, 2001: 85-94.

De Ranter, Camille, Anne Verbrugge, Mark Derez, *Academisch Erfgoed aan de KU Leuven*, onuitgegeven nota, Leuven, 2005.

De Rynck, Patrick en Mark Van Vaeck, *Het academisch erfgoed in Vlaanderen: Universiteit Gent*, Antwerpen, 2006.

Jaenen, Marieke en E. Van den Bulck, *Het Thermotechnisch Instituut. Een voorbeeld van industrieel academisch erfgoed*, Leuven, 2008.

Jaenen, Marieke, *De wetenschappelijke en didactische collecties van de KU Leuven*, onuitgegeven verslag, Leuven, 2008.

Kozak, Zenobia Rae, *Promoting the past, preserving the future: British university heritage collections and identity marketing*, PhD, 2007: 85-86.

Lenders, Piet, *Ontstaan en groei van de Universiteit van Antwerpen*, Leuven, 1991.

Lourenço, Marta C., *Between two worlds. The distinct nature and contemporary significance of university museums and collections in Europe*, PhD, 2005.

Meadow, Mark A., "Relocation and revaluation in university collections, or, Rubbish Theory revisited

Published," in: Sally MacDonald, Nathalie Nyst, Cornelia Weber (eds.), *Putting University Collections to Work in Teaching and Research – Proceedings of the 9th Conference of the International Committee of ICOM for University Museums and Collections (UMAC), Berkeley, USA, 10th–13th September 2009*, p. 3-10.

Pauwels, Hilde, *Verborgen schatten aan de UGent?*, *Magazine UGent*, januari (2012): 22-23.

'Prisma. Analyses, visies, uitdagingen en kansen voor cultureel erfgoed in Vlaanderen (2009-2011)', *Faro | Tijdschrift over cultureel erfgoed*, 4(2011)3.

Scheelings, Frank, 'Het project Universitair wetenschappelijk erfgoed: de casus van de VUB', *SIWE-magazine*, 55/56 (2012) 1: 7-8.

Tijdsbeeld en Pièce Montée, *Visietekst. Naar een universiteitsmuseum Gent*, onuitgegeven nota, Gent, 2009.

Tussen Kunst en Kennis. Een keuze uit de Gentse universitaire verzamelingen, Gent, tent. cat., RUG, Gent, 1992-1993.

Van Beeck, Robert, 'Van Rijkshandelshogeschool tot RUCA', *Bouwen aan de Universiteit Antwerpen: 30 jaar RUCA 1965-1995*, Antwerpen, 1996: 11-103

Van Camp, K., Dorikens, M., *Antwerps Wetenschappelijk Erfgoed. 150 jaar verzamelen en tentoonstellen*, (vzw Antwerps Wetenschappelijk en Industrieel Erfgoed, Antwerpen, 2001).

Van Camp, Karel, *Tentoonstelling "150 jaar antieke instrumenten". Historische wetenschappelijke instrumenten uit Antwerpse verzamelingen gebruikt in onderzoek en onderwijs*, tent. cat. 9 maart 2001 - 1 maart 2002. , universiteit Antwerpen, Antwerpen maart 2001.

Zoektocht naar Academisch Erfgoed, *Akademos - Redelijk eigenzinnig informatiemagazine*, Vrije Universiteit Brussel, 15/1 (februari - maart) (2012): 12-13.

OVERZICHT ACADEMISCHE COLLECTIES

KU LEUVEN		
Beheerder	Collectie	Omvang
Groep Humane Wetenschappen	Archeologie	10.000
	Voormalig Bijbelmuseum	20
	Kunstwetenschappen	300
	Psychologie (collectie Michotte)	200
Groep Biomedische wetenschappen	Pedagogie	
	Anatomie	700
	Embryologie	60
	Farmacie	115
	Oftalmologie	50
Faculteit Wetenschappen	Pathologie - microscopen	50
	HistarUZ	5.000
	Bodemprofielen en bodemkaarten	1.106
	Wetenschappelijke meetinstrumenten (collectie Verwimp)	100
	Entomologie	300
	Gesteenten	10.000
	Herbarium en Xylarium	800
	Mineralogie	10.000
	Natuurkunde	200
	Paleontologie	50.000
	Prehistorie	10.000
	Sterrenkunde	100
	Wiskunde	20
Museum voor Dierkunde	6.000	
Faculteit Bio-Ingenieurswetenschappen	Bio-ingenieurswetenschappen	300
	Landbouwmaquettes	10
	Plantkunde en microbiologie	8

KU LEUVEN		
Beheerder	Collectie	Omvang
Faculteit Ingenieurswetenschappen	Afjetsels architectuur (ASRO)	120
	Chemische Ingenieurswetenschappen	5
	Computermuseum	50
	Elektrotechniek	100
	Motorencollectie (Thermotechnisch Instituut)	15
	Werktuigbouwkunde	25

UGENT		
Beheerder	Collectie	Omvang
Faculteit Bio-ingenieurswetenschappen - vakgroep bodembeheer	Mineralen en gesteenten	
Faculteit Diergeneeskunde - vakgroep morfologie	Museum Morfologie	ca. 6.000 à 7.000
Faculteit Diergeneeskunde - vakgroep pathologie, bacteriologie en pluimveeziekten	Diergeneeskundig verleden	
	Pathologie	1.000
Faculteit Farmaceutische Wetenschappen	Farmacie	463
Faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen	Biomedische bibliotheek	
Faculteit Letteren en Wijsbegeerte	Etnografische verzamelingen	7.500
	Collectie Instituut voor Psycho-acoustica en elektronische muziek IPeM	
	Virtueel Museum Dierick	1.500
Faculteit Letteren en Wijsbegeerte - vakgroep archeologie	Archeologische verzamelingen	
Faculteit Letteren en Wijsbegeerte - vakgroep taalkunde	Dialectbanden	750
	Woordenboek Vlaamse Dialecten (WVD)	
Faculteit Ingenieurswetenschappen en Architectuur	Draad- en plaastermodellen	
Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen	Didactisch materiaal (experimenteercentrum J.J. Verbist)	ca. 150
Faculteit Wetenschappen	Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen	ca. 10.000
	Plantentuin	410.000
Faculteit Wetenschappen - vakgroep biochemie en microbiologie	Micro-organismen	75.000
Faculteit Wetenschappen - vakgroep biologie	Museum voor Dierkunde	ca. 50.000
Faculteit Wetenschappen - vakgroep geografie	Cartografie	30.000
Faculteit Wetenschappen - vakgroep geologie en bodemkunde	Mineralen en gesteenten	50.000
Faculteit Wetenschappen - vakgroep wiskunde	Wiskunde	30
Museum voor de Geschiedenis van de Geneeskunde - Stichting Jan Palfyn (vzw)	Medische instrumenten uit verschillende specialismen	

UNIVERSITEIT ANTWERPEN		
Beheerder	Collectie	Omvang
Centrale Diensten - Nieuwe Mediadienst	Media-apparatuur	1.500
Faculteit Farmaceutische, Biomedische en Diergeneeskundige Wetenschappen - Departement Diergeneeskunde	Diergeneeskunde	ca. 3.000
Faculteit Farmaceutische, Biomedische en Diergeneeskundige Wetenschappen - Departement Farmaceutische Wetenschappen	Academische, wetenschappelijke en technologische instrumenten	
Faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen - Vakgroep ASTARC	Anatomie	ca. 690
Faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen - Vakgroep pathologische anatomie	Pathologische anatomie	ca. 200
Faculteit Letteren en Wijsbegeerte - Departement Geschiedenis	Historische kaarten	31
Faculteit Wetenschappen - Departement Biologie	Dierkunde	ca. 12.330
	Herbarium	4.665
	Gesteenten	Enkele 100-den
	Muizen- en rattenvallen	ca. 300
	Onderwijsplaten	ca. 70
	Preparaten	ca. 9.000
	Topografische kaarten	
Faculteit Wetenschappen - Departement Fysica	Elektronenmicroscopen	2
	Kristalmodellen	ca. 50
	Natuurkunde	ca. 50
	Mineralen en gesteenten	
Geassocieerde centra en instituten (GCI) - Ruusbroecgenootschap	Leesapparaten voor microfilm en - fiches	4
vzw Museum voor de geschiedenis van de Gezondheidszorg	Medisch en paramedische apparatuur	

ARTESIS HOGESCHOOL		
Beheerder	Collectie	Omvang
Departement Architectuurwetenschappen -monumenten- en landschapszorg	Gesteenten	
	Topografische kaarten	ca. 1.400
Departement Gezondheidszorg (GE)	Oude instrumenten	
KAREL DE GROTE-HOGESCHOOL		
Beheerder	Collectie	Omvang
Departement IWT	Robotica	ca. 212
	(Meet)instrumenten uit de (bio)chemie	
Departement IWT - Auto-elektronica	Auto-elektronica	1
	Elektromechanica	ca. 30
Departement Gezondheidszorg (GE)	Gezondheidszorg	
HOGERE ZEEVAARTSCHOOL		
Beheerder	Collectie	Omvang
Hogere Zeevaartschool	Oude (meet)instrumenten	71

VRIJE UNIVERSITEIT BRUSSEL		
Beheerder	Collectie	Omvang
Centrum voor Studie en Begeleiding - Etterbeek	Didactische collecties	620
Centrum voor Studie en Begeleiding en medische bibliotheek - Jette	Didactische collecties geneeskunde	ca. 777
Centrum voor Studie en Begeleiding en medische bibliotheek - Jette	Oude instrumenten uit de geneeskunde en farmacie	
Faculteit Economische, Sociale en Politieke Wetenschappen	Computers	4
Faculteit Geneeskunde en Farmacie - vakgroep Farmaceutische Wetenschappen	Farmaceutisch Instituut	ca. 30
Faculteit Geneeskunde en Farmacie - onderzoeksgroep medische biochemie	Medische biochemie	3
Faculteit Geneeskunde en Farmacie en Faculteit Lichamelijke Opvoeding en Kinesithherapie	Museum Anatomie	
Faculteit Ingenieurswetenschappen - vakgroep Elektrotechniek en Energietechniek	Elektrotechniek en energietechniek	
Faculteit Ingenieurswetenschappen - vakgroep Elektronica en Informatica	Computermuseum	ca. 60
Faculteit Ingenieurswetenschappen - Departement Toegepaste Mechanica - Mechanical Engineering	Robotica	15
Faculteit Letteren en Wijsbegeerte	Historische kaarten	5
Faculteit Lichamelijke Opvoeding en Kinesithherapie	Toestellen KINE	ca. 10
Faculteit Psychologie en educatiewetenschappen	Psychologie en pedagogie	5
Faculteit Wetenschappen en Bio-ingenieurwetenschappen - vakgroep bio-ingenieurswetenschappen	Cellulaire en moleculaire Immunologie	2
Faculteit Wetenschappen en Bio-ingenieurwetenschappen - vakgroep chemie	NMR-magneet	7
Faculteit Wetenschappen en Bio-ingenieurwetenschappen - vakgroep fysica	Sterrenkunde	ca. 21
Faculteit Wetenschappen en Bio-ingenieurwetenschappen - vakgroep fysica	Apparatuur Interuniversitair Instituut voor Hoge Energieën	
Faculteit Wetenschappen en Bio-ingenieurwetenschappen - vakgroep fysica	Labo fysica	

Scan deze QR-code met uw smartphone om toegang te krijgen tot de bijlagen van dit rapport.

De auteurs willen alle personen die op directe of indirecte manier hebben meegewerkt aan deze publicatie, zoals collectiebeheerders, leden van het academisch en administratief-technisch personeel, universitaire bestuurders en verbindingspersonen, leden van de universitaire erfgoedcommissies, wetenschappers die een bijdrage leverden op de studiedag, en last but not least de projectmedewerkers Nathalie Poot en Simon Leenknecht van harte bedanken voor hun inspanningen voor het welslagen van het project en hun zorg voor het wetenschappelijk erfgoed.

Uitgever: Interuniversitair Platform voor Academisch Erfgoed

Deze publicatie werd verzorgd door het grafisch bureau Trinôme
Jan Blockxstraat 13- B-1030 Brussel

T 02 527 04 01

G 0474 98 81 40

F 02 522 60 51

www.trinome.be

ISBN: 9789057284311

EAN: 9789057284311

Wettelijk depot: D/2013/12.293/24

© Alle rechten voorbehouden. Behoudens de uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de uitgever.

AV

